

OPLEIDINGSDOELEN
voor de academisch docent vo

RADBOD

docenten academie

INLEIDING

De academisch docent

Van alle docenten wordt verwacht dat zij een gedegen kennis hebben van het (school)vak, een focus hebben op het leren van leerlingen en vanuit een pedagogische visie een bijdrage kunnen leveren aan de identiteitsontwikkeling van die leerlingen.

De Radboud Universiteit leidt academische docenten op. Dat zijn docenten die zich onderscheiden door een grondige en actuele kennis van het wetenschappelijke onderzoek in hun vakgebied en door hun scholing in kritisch én creatief denken en handelen. Dat nemen ze mee in hun denken en handelen als pedagoog, vakdidacticus en professional binnen de school en voor de klas.

Deze Radboud docenten zijn creatief en vernieuwend, hebben een onderzoekende houding, zijn pedagogisch trefzeker en manifesteren zich als een krachtige professional met een sterke beroepsidentiteit. Het zijn docenten die in staat zijn om mee te denken over de vraag hoe we het onderwijs weer maken tot een plek waar leerlingen kritisch leren denken en een moreel oordeel kunnen vormen. En tot een plek waar leerlingen kunnen uitgroeien tot creatieve en ondernemende burgers met het vermogen om complexe mondiale vraagstukken te beoordelen. Zij hebben de intentie om hun kennis en vaardigheden ook in de toekomst verder te ontwikkelen.

Het blijvend ontwikkelen van vakinhoudelijke expertise is een belangrijk kenmerk van een academisch docent. De studenten ontwikkelen zich tot vakinhoudelijk specialist in de bachelor en master. Tijdens de opleiding tot academisch docent leren de studenten deze vakinhoudelijke expertise te vertalen naar onderwijs voor leerlingen.

Opleidingsdoelen

In het opleidingstraject tot academisch docent staan tien opleidingsdoelen centraal. Zeven opleidingsdoelen zijn gericht op de beroepspraktijk, de kernpraktijken. Drie opleidingsdoelen zijn gericht op academische denk- en werkwijzen binnen het beroep. Studenten leren niet alleen wát je allemaal doet als docent, maar besteden ook veel aandacht aan hóe je dat doet. Studenten leren regie te nemen over het eigen leerproces, onderzoekend te handelen door wetenschap en praktijk te verbinden, en een eigen visie te ontwikkelen op onderwijs.

De tien opleidingsdoelen zijn onderling verbonden en vormen samen met de vakinhoudelijke expertise het profiel van de academisch docent. In de uitoefening van de beroepspraktijk komen deze opleidingsdoelen geïntegreerd aan bod. Hierbij moeten studenten keuzes maken en belangen afwegen.

Kernpraktijken

In de opleiding staan zeven kernpraktijken van het beroep centraal: herkenbare beroepshandelingen die horen bij de rollen van de docent. Als vakdidactisch specialist ontwerp je effectief onderwijs, begeleid je het leerproces en toets je of je leerlingen voldoende hebben geleerd. Als pedagoog creëer je een positief leef- en leerklimaat. Je bouwt een band op met de klas en met individuele leerlingen en stimuleert hun sociaal-emotionele ontwikkeling. Als professional ben je ook buiten je lessen actief in de

schoolorganisatie en draag je bij aan de maatschappelijke opdracht van het onderwijs.

Een kernpraktijk is een handeling die impact heeft en die daarom van belang is binnen het beroep. Het is een handeling waarbinnen verschillende bekwaamheden in samenhang moeten worden ingezet. De handeling is te leren en is uiteindelijk ook aan een student toe te vertrouwen.

Deelaspecten en dilemma's

Voor elke kernpraktijk benoemen we een geïntegreerd beeld van het handelen aan de hand van kenmerkende deelaspecten en dilemma's. Hiermee zetten we studenten ertoe aan om zich bewust te worden van zulke dilemma's en daar ook mee om te leren gaan; door te leren om verschillende waarden en belangen tegen elkaar af te wegen en daarin keuzes te maken.

We schetsen in de kernpraktijken het beeld van een goede docent. De student zal niet alles uit dat beeld behalen tijdens de opleiding.

Beginniveau en uitdagingen

Bij elke kernpraktijk benoemen we hoe studenten doorgaans de opleiding binnenkomen en de typische uitdagingen die zij tijdens hun ontwikkeling tegenkomen.

De kernpraktijken, deelaspecten en dilemma's geven samen met de beschrijving van het beginniveau en de uitdagingen een herkenbaar en realistisch beeld van de beroepspraktijk en maken inzichtelijk hoe de student zich in die beroepspraktijk ontwikkelt tot startbekwame docent. Dit biedt gemeenschappelijke taal om over opleiden te praten.

Figuur 1. De kernpraktijken zijn verbonden aan de drie rollen van de docent: vakdidactisch specialist (groen), pedagoog (blauw) en professional (oranje). Door de kernpraktijken heen lopen drie belangrijke academische denk- en werkwijzen (geel). In het midden staat de vakinhoudelijk specialist.

KERNPRAKTIJKEN

1. ONTWERPEN VAN DE LEEROMGEVING

Een goed ontworpen leeromgeving daagt leerlingen uit tot leergedrag dat toewerkt naar beheersing van de beoogde leerdoelen. Docenten zijn hierbij degenen die het curriculum ontsluiten voor de leerlingen.

Deelaspecten en dilemma's

Docenten ontwerpen hiertoe een opbouw van goed gestructureerde onderwijsactiviteiten vanuit de samenhang tussen leerdoelen, leeractiviteiten en evaluatie. Zij ontwerpen leerinhouden en leerdoelen vanuit het curriculum door een eigen visievorming op de kerndoelen, eindtermen, het schoolcurriculum en actuele discussies rond de inhoud van onderwijs, het (school)vak en binnen de wetenschap. Docenten ontwerpen vanuit het vakspecifieke leren van de leerlingen door rekening te houden met voorkennis en mogelijke leermoeilijkheden en leerproblemen daarbij, met de interesseontwikkeling van leerlingen en met de ontwikkeling van hun (domeinspecifieke) metacognitieve kennis en vaardigheden. Docenten selecteren en creëren hierbij passende leerstof, taken, leermiddelen, bronnen, werkvormen en instructievormen, inclusief creatieve uitdagingen door middel van taken die leerlingen aanzetten tot het zelf en in samenwerking produceren van betekenisvolle nieuwe kennis of producten, passend bij wat de leerlingen aankunnen gezien hun leeftijd en niveau.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren betreffen de balans tussen verschillende curriculum doelen; tussen de inhoud afdekken en ruimte bieden voor creatieve en diepere verwerking van de leerstof; tussen de eigen vakvisie en de gegeven methode en toetsing; tussen de leerstof of de leerling als primair vertrekpunt; en tussen de uiteenlopende visies binnen de sectie en school.

Beginniveau en uitdagingen

Bij binnenkomst in de opleiding hebben studenten al veel vakkennis opgedaan, maar hebben nog weinig overzicht over het schoolvak. Hun visie op leren in het schoolvak is vaak nog sterk impliciet en gekoppeld aan hun persoonlijke leerervaringen. Studenten zijn bij aanvang vaak eerst sterk gericht op de docentrol en nog weinig op de impact van hun handelen op het leren van de leerlingen. In hun ontwerp blijven ze dan vaak nog dicht bij de bestaande materialen, die houvast bieden. Bij het meer gaan ontwerpen gericht op het leren van de leerling ervaren studenten hoe lastig het is om zich te verplaatsen in leerlingen met veel minder voorkennis, die nog moet leren wat de studenten zelf al in hoge mate en onbewust beheersen. Naarmate ze zicht krijgen op verschillen tussen leerlingen roept het inspelen hierop vaak de vraag op hoe ze dit haalbaar in de praktijk kunnen doen.

SAMENHANG
CREËREN

VANUIT
CURRICULUM
ONTWERPEN

VANUIT
VAKSPECIEK
LEREN ONTWERPEN

CREATIEVE
UITDAGINGEN
CREËREN

2. BEGELEIDEN VAN HET LEERPROCES

De betrokkenheid van leerlingen in het leerproces is sterk bepalend voor het resultaat ervan. Docenten stimuleren en bewaken deze actieve betrokkenheid; door hoge verwachtingen te communiceren en door een combinatie en opbouw van klassikaal, groepsgewijs en individueel werken. Op wisselmomenten houden ze leerlingen betrokken met heldere instructies en routines, om zoveel mogelijk leertijd en concentratie te realiseren.

Deelaspecten en dilemma's

Op klassikaal niveau helpen docenten de leerlingen om zich te oriënteren op de leerinhoud en de leerdoelen, om nieuwe informatie te verwerven en hiermee te oefenen, om zich te oriënteren op de aanpak bij het zelfstandig of samenwerkend verwerken van de leerstof, en om beheersing na te gaan. Ze zorgen hierbij voor een veilige omgeving met ruimte om te leren van fouten. Op individueel niveau begeleiden docenten leerlingen door in te gaan op hun leervragen bij zelfstandige verwerking en hen hierbij passend te ondersteunen in relatie tot hun voorkennis, zelfvertrouwen en metacognitieve vaardigheden. Bij vormen van samenwerking helpen docenten leerlingen om samen kennis te construeren en productief voort te bouwen op elkaars bijdragen binnen de gekozen samenwerkingsstructuur. Bij creatieve processen creëren docenten veiligheid om te experimenteren, ruimte om te divergeren en spelen ze in op de onzekerheidstolerantie van leerlingen.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren betreffen de balans tussen waar leerlingen al zelf toe in staat zijn en waar ze hulp van de docent bij nodig hebben; tussen wat individuele leerlingen nodig hebben versus de voortgang van de klas/groep als geheel; tussen hoge verwachtingen en wat leerlingen aankunnen; tussen aandacht voor inhoud en aandacht voor proces en procedures; en tussen toewerken naar het doel van de onderwijsactiviteit en meegaan met het denken van leerlingen en onverwachte richtingen daarin. Wat nodig is voor de voortgang van de hele groep gaat soms in tegen wat enkele leerlingen nodig hebben.

Beginniveau en uitdagingen

Bij aanvang geven veel studenten vooral docentgestuurd les. Gaandeweg richten zij zich op het activeren van leerlingen en op samenwerkingsvormen, waarmee ze vaak steeds meer leerlingen weten te betrekken bij de les. Veel studenten zoeken tijdens de opleiding naar de balans tussen vasthouden aan hun voorbereiding en het in een split-second inspelen op wat er gebeurt. Vooral bij aanvang is dit voor veel studenten lastig. Een belangrijke uitdaging is daarom het leren opmerken en inschatten van wat er speelt in de interactie met en tussen leerlingen. Daarbij weten studenten vaak nog niet wat ze van leerlingen mogen en kunnen verwachten, en hun verwachtingen zijn soms te hoog of te laag. Bij interactieve en samenwerkingsvormen ervaren studenten doorgaans nog veel handelingsverlegenheid om het denken van leerlingen zichtbaar te maken en daar zo op in te spelen dat er een echte dialoog met en tussen de leerlingen tot stand komt. Bij interactieve begeleidingsvormen vinden studenten het klassenmanagement vaak lastig; dat leidt er soms toe dat ze teveel een sturende docentrol blijven innemen.

**KLASSIKAAL
BEGELEIDEN**

**INDIVIDUEEL
BEGELEIDEN**

**SAMENWERKING
BEWERKSTELLIGEN**

**CREATIEVE
PROCESSEN
CREËREN**

3. EVALUEREN VAN DE LEEROPBRENGST

Evalueren maakt bijsturen van het leerproces mogelijk. Het helpt de docent en de leerlingen om te bepalen of ze op weg zijn naar het beoogde leerdoel en om zo nodig onderwijs en leergedrag aan te passen. Daarnaast helpt evalueren om onderbouwd te beslissen over een overgang, zoals het overgaan naar een volgende jaarlaag of als afsluiting van het onderwijs met een diploma.

Deelaspecten en dilemma's

Docenten maken leren zichtbaar door gericht informatie te verzamelen op verschillende momenten tijdens het leerproces. Ze doen dit op manieren die praktisch en hanteerbaar inzicht geven in het leren en denken van leerlingen, zowel individueel als op het niveau van de groep als geheel. Bij het voorbereiden van onderwijsactiviteiten interpreteren docenten deze informatie om te beslissen over vervolgacties voor onderwijs en leren, zodat die goed aansluiten bij waar de leerlingen staan ten opzichte van de leerdoelen en zodat leerlingen actief verbeterstappen zetten (feed-forward). Ze nemen leerlingen hierin mee en geven hun inzicht in leren door hen aan de hand van verzamelde informatie te laten nadenken over hun beheersing en leeraanpak en door ze ook zelf hun leren te laten evalueren. Voor het beslissen over de overgang gebruiken docenten informatie uit summatieve toetsvormen die inhoudsvalide zijn en waarbij de toetsingsprocedure transparant en eerlijk is voor de leerlingen. De uitkomst van deze toetsen gebruiken ze waar nodig voor remediërende onderwijsactiviteiten.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren zijn de balans tussen het zichtbaar en bespreekbaar maken van beheersing van de inhoud en de veiligheid in de groep wanneer grote individuele verschillen zichtbaar worden; tussen de verantwoordelijkheid van de docent en van de leerlingen in het bijsturen van het leerproces; tussen verschillen in visies op toetsing in de sectie of tussen het PTA en de eigen visie; tussen goed evalueren en het hanteerbaar houden van de werkdruk; en tussen de verantwoordelijkheid om bepaalde inhoud te behandelen en de tijd die nodig kan zijn om ALLE leerlingen tot beheersing daarvan te brengen.

Beginniveau en uitdagingen

De dilemma's die docenten ervaren bij evalueren spelen bij studenten vaak nog sterker omdat ze hierin nog meer handelingsverlegen zijn en nog zoekend zijn naar hun visie. Bij binnenkomst zijn veel studenten zich nog weinig bewust van het belang van evaluatie voor het bijsturen van het onderwijs. Naarmate ze hiermee oefenen ontstaat vaak de uitdaging om evaluatie op een zinvolle en haalbare manier te integreren in het onderwijsproces. Bij aanvang hebben studenten ook nog beperkt zicht op kerndoelen/eindtermen en doorlopende leerlijnen. Het bepalen van het gewenste en haalbare niveau om op te evalueren (formatief dan wel summatief) is dan vaak een eerste uitdaging. Pas gaandeweg leren ze dit te doen vanuit overzicht over het curriculum en de toetsing daarvan. Toetsing is onderwerp van discussie in onderwijs en maatschappij vanuit verschillende perspectieven; voor studenten kan het lastig zijn hun positie hierin te vinden en te bepalen. Inzichten die ze in de opleiding en de praktijk tegenkomen kunnen botsen met hun eigen preconcepties over toetsing en/of de toetscultuur in school en waar leerlingen aan gewend zijn.

LEREN ZICHTBAAR
MAKEN

INTERPRETEREN
EN VERVOLGACTIES

INZICHT GEVEN
IN LEREN

SUMMATIEF
TOETSEN

4. LEIDEN VAN GROEPEN

Een veilig en positief leef- en leerklimaat in de groep is van belang voor het welzijn en de ontwikkeling van leerlingen. Docenten hebben hierin een leidende en begeleidende rol. Ze zijn 'normdragers' en bepalen in belangrijke mate mede het klimaat in de groep.

Deelaspecten en dilemma's

Docenten communiceren doelgericht; ze zien gedrag en interactiepatronen in de groep en het effect van hun eigen communicatie hierop. Ze passen hun eigen communicatie strategisch aan om het gewenste effect te bereiken en richten ook de fysieke ruimte in om de gewenste interactiepatronen te bevorderen. Docenten voeren regie in de groep door structuur en kaders te bieden waarbinnen leerlingen zich kunnen bewegen, door positieve en heldere verwachtingen uit te spreken en door zinvolle regels, routines en afspraken te hanteren. Docenten bevorderen een positief leef- en leerklimaat door oog te hebben voor relaties, omgangsvormen en normen in de groep. Ze herkennen en benutten momenten waarop zij als normdrager invloed kunnen uitoefenen op de vorming van de groep. Ze werken samen met leerlingen aan een goed klimaat door met hen in gesprek te gaan over gedrag, verhoudingen en omgangsvormen. Ze stimuleren het accepteren van elkaars verschillen, de zorg voor elkaar en het samenwerken en samen leren, en maken hiertoe ook bewuste keuzes in werkvormen.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren zijn de balans tussen aandacht voor de behoeften van individuele leerlingen en voor de behoeften van de groep als geheel; tussen en het hanteren van eigen regels en eventuele schoolbrede afspraken over gedrag; tussen leidend optreden als normdrager en het belang van open en kwetsbaar zijn, om zodoende een band op te bouwen met de leerlingen en hen mede verantwoordelijk te maken voor het leef- en leerklimaat. Docenten laveren hierbij in hun handelen tussen verschillende keuzes; bepalen zij de regels of mogen leerlingen deze meebepalen; treden ze strikt op of is er ruimte voor individuele uitzonderingen; spreken ze leerlingen individueel aan of richten ze zich tot de hele groep; grijpen ze sturend in of geven ze leerlingen ruimte om zelf tot inzicht en oplossingen te komen.

Beginniveau en uitdagingen

Groepen leren leiden en daarin normdrager leren zijn vraagt voor veel studenten een switch qua focus: van reageren op leerlinggedrag naar proactief handelen om een goed klimaat te bevorderen en van het hanteren van persoonlijke grenzen naar het hanteren van professionele grenzen daarbij. Bij binnenkomst zijn studenten zich vaak maar beperkt bewust van hun eigen intuïtieve communicatieve gedrag en het effect daarvan op de groep. Naarmate ze hiermee oefenen ervaren studenten dat hun handelen niet altijd het gewenste effect heeft. Ze kunnen met hun eigen gedrag invloed uitoefenen, maar het gedrag van leerlingen in de groep is niet volledig te sturen of te controleren. Bij aanvang is het voor veel studenten een uitdaging om zich niet teveel zorgen te maken over de acceptatie van hun gezag door leerlingen, en om hun visie te vinden op gedrag en welke regels en grenzen ze willen hanteren. Studenten die denken dat 'de klas aankunnen' een teken is van talent als docent, kunnen bij uitdagende groepsprocessen moeite hebben om begeleiding en collegiale ondersteuning te zoeken en te accepteren.

**DOELGERICHT
COMMUNICEREN**

REGIE VOEREN

**POSITIEF LEEF- EN
LEERKLIMAAT
BEVORDEREN**

5. CONTACT MAKEN MET ADOLESCENTEN

Juist in de adolescentie exploreren leerlingen hun identiteit; school draagt niet alleen bij aan de cognitieve ontwikkeling van leerlingen maar ook aan persoonsvorming en sociaal-emotionele ontwikkeling. Docenten spelen hierin een belangrijke rol door te steunen, te sturen en te inspireren, samen met peers en ouders. Vanuit dit besef gaan docenten een pedagogische relatie aan met leerlingen.

Deelaspecten en dilemma's

Docenten zoeken contact waarbij ze aansluiten bij de leefwereld en belevingswereld van hun leerlingen. Ze zijn bereid en in staat om het perspectief, de gevoelens en de zienswijze van leerlingen te herkennen en erkennen, serieus te nemen en hun handelen daarop af te stemmen. Ze zien hierbij de leerling als persoon en doen recht aan hun ontwikkeling als adolescent. Ze ondersteunen en voeden de waarden en interesses van hun leerlingen, ze proberen deze actief te achterhalen, ze helpen leerlingen nieuwe waarden en interesses te ontwikkelen en ze stimuleren leerlingen hieraan actief vorm te geven en initiatief te nemen. Ze sturen de ontwikkeling van leerlingen door te richten en begrenzen; ze bieden structuur en kaders, zijn een inspirerend voorbeeld, maken verwachtingen duidelijk, hanteren regels en afspraken en gaan met leerlingen in gesprek over hun handelen en de gevolgen daarvan. In het contact met leerlingen zijn docenten zich ervan bewust dat iedere situatie en iedere jongvolwassene anders is en ze kunnen hun handelen hierop aanpassen. Ze zijn zich ook bewust dat ze niet alleen staan in hun pedagogische relatie met leerlingen: ze stemmen af met relevante derden binnen en buiten de schoolorganisatie, zeker bij gesignaleerde problematiek.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren zijn de balans tussen betrokkenheid bij de leerlingen en de juiste mate van professionele distantie; tussen eigen waarden en de waarden van leerlingen en de botsing daartussen die kan ontstaan; tussen handelen vanuit en het voorleven van eigen waarden en ruimte bieden voor de waardenexploratie door leerlingen. In de relatie met zich ontwikkelende leerlingen zoeken docenten hierbij constant naar de juiste balans tussen aansluiten en uitdagen en tussen ruimte geven voor initiatief en exploratie en het bieden van structuur, sturing en begrenzing daarbij.

Beginniveau en uitdagingen

Het aangaan van een pedagogische relatie met leerlingen is voor veel studenten een rolwisseling naar een professionele verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van anderen. De ontwikkeling van studenten is hierbij tweeledig: leren om leerlingen te zien als jongvolwassenen in ontwikkeling tot een eigen identiteit, en daardoor ook bewuster worden van hun eigen ontwikkeling en identiteit. Bij aanvang kijken veel studenten nog naar leerlingen met hun eigen ontwikkeling als maatstaf. Voor veel studenten is het daarom een eerste uitdaging zich ervan bewust te worden hoe hun eigen ontwikkeling vormend is geweest voor hun blik op zichzelf en de wereld, en hoe dit impact heeft op hun omgang met leerlingen. Juist in het contact met leerlingen ontstaan voor veel studenten identiteitsvragen; 'wat voor docent wil ik zijn voor leerlingen, wat vind ik mijn verantwoordelijkheid naar leerlingen?'.

AANSLUITEN

ONDERSTEUNEN
EN VOEDEN

RICHTEN
EN BEGRENZEN

6. FUNCTIONEREN IN DE SCHOOLORGANISATIE

De school als geheel is een leeromgeving voor zowel leerlingen als leraren. Docenten zijn zich hier bewust van, ontwikkelen een visie hierop en dragen actief bij aan de verdere ontwikkeling van deze leeromgeving.

Deelaspecten en dilemma's

Docenten kennen de organisatie en werkwijze van hun school en werken op een professionele wijze binnen de schoolorganisatie. Ze vragen collega's en leerlingen om feedback en kunnen zich verhouden tot het perspectief van anderen in de school.

Ze geven vorm aan hun eigen leren en gaan daarbij (innovatieve) uitdagingen niet uit de weg. Ze experimenteren met het doel om daarvan te leren en blijven zich op verschillende manieren professionaliseren, bijvoorbeeld door steeds aansluiting te zoeken bij de (vakinhoudelijke) ontwikkelingen binnen de universiteit en daarbuiten. In de rol van (vak)docent zijn docenten zich bewust van de taken en verantwoordelijkheden die ze hebben ten opzichte van leerlingen. Ze stemmen leerlingenzorg af met ouders en met andere betrokkenen binnen het zorgsysteem van de school. Daarbij maken ze gebruik van de eigen affiniteit en expertise. Docenten zijn bereid invulling te geven aan het mentorschap/de rol van coach, op een manier die aansluit bij hun eigen visie op deze rol en bij de visie van de school. Door een actieve bijdrage te leveren, tonen ze - passend bij hun visie - leiderschap in de school, wat kan variëren in omvang en vorm, passend bij de docent en de school. Dat betekent dat ze ook - zo nodig - proactief met de leidinggevende de ervaren werkdruk bespreken en/of het gebrek aan ruimte en geven daarmee hun grenzen aan.

Dilemma's die docenten hierbij ervaren, hebben te maken met de kritische afwegingen die ze moeten maken. Bijvoorbeeld: is wat goed is voor mij ook goed voor de organisatie? En andersom: is deze ontwikkeling in of dit kenmerk van de school goed voor mij / de leerlingen? Wat kan ik van collega's vragen en wat kunnen zij van mij vragen? Zal ik dit alleen aanpakken of met collega's? Zullen we (zal ik) dit formeel aankaarten of informeel proberen op te lossen? Waar besteed ik mijn tijd en energie vooral aan; mijn eigen lessen en mijn leerlingen of collegiale ondersteuning of schoolontwikkeling?

Beginniveau en uitdagingen

Studenten zijn bij de start vooral bezig met het in kaart brengen van de rollen en verantwoordelijkheden binnen de school. Eerst hebben ze vooral te maken met de werkplekbegeleider en schoolopleider, maar die kring wordt al snel groter, omdat ze in hun rol als docent voor de klas ook met anderen (zoals een mentor) moeten afstemmen. Soms moeten studenten nog wennen aan deze professionele verantwoordelijkheid. Gaandeweg worden studenten pro-actiever: ze zijn niet alleen maar gericht op het "passen" binnen de organisatie, maar willen ook mede vorm geven aan ontwikkelingen in school. Daarbij geven ze - in verschillende mate - aan waar het beter kan en stellen zich soms kritisch op. Aan de andere kant zullen studenten ook aarzelen om een bepaalde positie in te nemen, omdat ze "nog in opleiding zijn". Het is van belang dat studenten vanaf het begin alert zijn op het bewaken van hun grenzen, maar daar zit direct ook de grootste uitdaging: de wens van studenten om alles op te pakken binnen de stage is groot en gaat soms ten koste van andere zaken.

WERKEN IN DE
SCHOOL-
ORGANISATIE

VORMGEVEN VAN
HET EIGEN LEREN

LEERLINGENZORG
AFSTEMMEN

LEIDERSCHAP IN DE
SCHOOL TONEN

7. BIJDRAGEN AAN DE MAATSCHAPPELIJKE OPDRACHT

Scholen hebben steeds vaker een visie op de maatschappelijke opdracht van de docent en de school. Docenten verhouden zich hiertoe vanuit hun eigen visie en brengen van daaruit eigen accenten aan.

Deelaspecten en dilemma's

Het leren van leerlingen strekt verder dan het leren van de vastgestelde vakinhoud. Als docent een visie ontwikkelen op deze maatschappelijke opdracht vraagt om een verkenning van het waartoe van onderwijs. Daarbij spelen de eigen geschiedenis, de context van de school, maatschappelijke ontwikkelingen dichtbij en verder weg en het wetenschappelijk denken hierover een rol. De visie daarop kan doorwerken in de inrichting van het lokaal en het gebouw, in de groeperingsvormen, werkvormen, de mate van ondersteuning en sturing in het leerproces, in inhoudelijke accenten of profielen en in de rol van ouders en leerlingen. Een belangrijk element van de maatschappelijke opdracht betreft de persoonsvorming van leerlingen. De docent kan daaraan bijdragen door specifieke onderwerpen te bespreken en/of werkvormen (klassengesprek, dialogen, samenwerkingsvormen) in te zetten die leerlingen helpen om oordeelsvermogen te ontwikkelen. Leerlingen krijgen de ruimte om zelf keuzes te maken, waarbij docenten kaders bieden om ideeën, waarden en oordelen te formuleren. Docenten maken leerlingen bewust van de impact van hun eigen handelen en laten zien dat zij zich ook bewust zijn van hun eigen impact. Een belangrijk onderdeel van het oordeelsvermogen is het zien en erkennen van verschillen tussen mensen. Docenten laten zien dat er verschillen bestaan – in de klas, op school en in de maatschappij – en zijn een rolmodel door de wijze waarop zij omgaan met diversiteit. Dilemma's die docenten hierbij ervaren betreffen de verschillende visies op het waartoe van onderwijs, bijvoorbeeld die van henzelf en van de school. Ook de afweging tussen het behalen van de vakinhoudelijke leerdoelen en de doelen die betrekking hebben op de persoonlijke vorming kan een dilemma vormen.

Beginniveau en uitdagingen

In de regel zien we bij studenten een ontwikkeling van binnen naar buiten. Bij aanvang van de opleiding zijn de meeste studenten vooral bezig met zichzelf, daarna ook met het ontwikkelen van hun handelingsrepertoire en vervolgens ook met hoe leerlingen leren en hun impact op het leren en de bredere vorming van leerlingen. Het denken over de maatschappelijke opdracht zal voor de meeste studenten dus vaak pas later in de opleiding aan de orde komen. Tegelijkertijd is er vanaf het begin een beweging van buiten naar binnen: studenten positioneren zich steeds opnieuw ten opzichte van nieuwe ontwikkelingen. Eerst zullen dat praktijkervaringen zijn, maar later ook de visie van collega's en van de school en uiteindelijk ook het landelijke debat. Voor studenten kan het uitdagend zijn als ze al vroeg in de opleiding geconfronteerd worden met de maatschappelijke opdracht, terwijl hun denken en handelen daarbinnen nog niet ontwikkeld zijn. Ook kan het een rol spelen dat ze zelf nog volop in ontwikkeling zijn als persoon.

ZICH VERHOUDEN
TOT HET 'WAARTOE'
VAN ONDERWIJS

ORDEELS-
VERMOGEN HELPEN
ONTWIKKELEN

OMGAAN MET
DIVERSITEIT

ACADEMISCHE DENK- EN WERKWIJZEN

In de opleiding geven drie opleidingsdoelen uitdrukking aan het academisch profiel van de lerarenopleiding. Deze drie opleidingsdoelen worden hier apart uitgewerkt, maar maken tegelijkertijd integraal onderdeel uit van de beroepsuitoefening, en dus van de zeven kernpraktijken.

8. REGIE NEMEN

Studenten leren regie te nemen over hun eigen ontwikkeling, niet alleen tijdens de opleiding maar ook voor de toekomst. Ze sturen hun leerproces en professionele identiteitsontwikkeling door nieuwe ervaringen en nieuwe kennis te zoeken, feedback te vragen en stil te staan bij zichzelf als persoon-in-ontwikkeling. De studenten ontwikkelen een attitude van leven lang leren gericht op alle aspecten van het beroep, ook hun vakinhoudelijke expertise.

Dit komt binnen de kernpraktijken onder andere tot uiting:

- als vakdidacticus, door zichzelf leerdoelen en -vragen te stellen gericht op gestructureerd en gevarieerd(er) lesgeven, grotere leereenheden en eigen onderwijsontwerp. Zij onderzoeken daarbij wat werkt (voor individuele leerlingen) en waarom, gebruikmakend van leerlingfeedback en theorie.
- als pedagoog, door zichzelf leerdoelen en -vragen te stellen gericht op het optimaliseren van de leeromgeving en de behoefte van individuele leerlingen, en hierbij eigen grenzen en behoeften aan te geven. Hierbij handelen zij steeds pro-actiever vanuit een leidende rol.
- als professional, door nieuwe kennis te zoeken, feedback te vragen, en stil te staan bij zichzelf als persoon in ontwikkeling. Studenten werkt daarbij samen met collega's ten behoeve van de onderwijs- en schoolontwikkeling en die van henzelf en hebben een steeds actievere inbreng.

9. ONDERZOEKEND HANDELEN

Studenten vertalen (actuele) wetenschappelijke inzichten naar de onderwijspraktijk. Andersom verzamelen, analyseren en toetsen studenten inzichten uit de praktijk aan de wetenschap. Deze cyclus leidt tot een continue ontwikkeling van geïnformeerd handelen binnen de eigen onderwijspraktijk. Studenten vertalen de uitkomsten van dit proces naar algemene implicaties en kunnen deze communiceren met andere belanghebbenden.

Dit komt binnen de kernpraktijken onder andere tot uiting:

- bij het ontwerpen, uitvoeren en evalueren van onderwijs, doordat zij (1) hun keuzes en hun handelen in de praktijk onderbouwen en bijstellen op basis van onderzoek naar het vakspecifieke leren van leerlingen, de werking van het menselijk geheugen en/of effectief instructiegedrag van leraren; en (2) data in de praktijk analyseren, waaronder het leren van leerlingen en onderwijsleersituaties, om tot (her)ontwerp van onderwijs te komen. Op basis van deze analyse en evaluatieresultaten nemen zij onderbouwde beslissingen.
- doordat zij hun pedagogische aanpak voeden en onderbouwen op basis van (actuele) wetenschappelijke kennis en een analyse van de onderwijspraktijk. Zij onderzoeken hoe hun handelen kan bijdragen aan de persoonsvorming van leerlingen en relateren hun inzichten aan nieuwe praktijkervaringen en kennis.
- doordat zij actief vorm geven aan hun eigen leren en onderwijsontwikkeling, gevoed vanuit enerzijds (actuele) wetenschappelijke kennis en inzichten en anderzijds data, beleid, ervaringen, feedback en contacten in de onderwijspraktijk.

10. VISIE ONTWIKKELEN

Studenten ontwikkelen een eigen, onderbouwde visie op het schoolvak, onderwijs en het beroep. Opvattingen geven sturing aan het handelen. Het expliciteren en ontwikkelen van deze opvattingen is belangrijk voor het veranderen van docentgedrag. In het proces van visieontwikkeling neemt consistentie en reikwijdte van de visie een steeds grotere plaats in. Daarnaast zijn studenten in staat om spanningsvelden en inconsistenties te benoemen.

Dit heeft binnen de kernpraktijken betrekking op:

- hun rol als docent binnen het (begeleiden van het) leerproces van leerlingen en met betrekking tot de rol van formatief handelen en summatieve toetsing in hun onderwijs, in relatie tot het curriculum en het schoolvak. Ze maken op basis van deze visievorming steeds bewuster en beter onderbouwd keuzes bij het ontwerpen en uitvoeren van onderwijs.
- hun rol als docent in de relatie met leerlingen en hun pedagogische benadering van groepen en individuele leerlingen, en vertalen deze naar hun handelen in de praktijk. Ze onderbouwen regels, routines en afspraken vanuit de rechten en waarden die ze belangrijk vinden en willen bewaken.
- hun functie binnen de schoolorganisatie en de maatschappelijke opdracht en brengen van daaruit eigen accenten aan. Bij visieontwikkeling gaan doen, waarnemen en denken hand in hand. Nieuwe ideeën worden uitgetoetst in het eigen onderwijs en geven weer voeding aan de visieontwikkeling.

OPLEIDINGS DOELEN

voor de academisch docent vo

Radboud Docenten Academie

info@docentenacademie.ru.nl

Bezoekadres

Erasmusgebouw, 20e verdieping
Erasmusplein 1
6525 HT Nijmegen

Postadres

Postbus 9103
6500 HD Nijmegen

Telefoon

(024) 361 55 72